

چگونه خباث اجنبی، بدعهدی همسایه و انفعال مسؤلان سابق بحران آب سیستان و بلوچستان را تشدید کرد

منارعه ۱۵۰ ساله هیرمند

انفعال و اطلاعات غلط حیات ۲ میلیون نفر را به مخاطره انداخت

محمد عنایتی نجف آبادی
کارشناس انرژی

طی روزهای اخیر برخی دولتمردان دولت گذشته که سابقه فعالیت در وزارت امور خارجه و وزارت نیرو را داشتند، به جای پاسخگویی در ارتباط با عملکرد فاجعه‌بار خود در حوزه دیپلماسی آب بویژه در شرق کشور و مساله هیرمند به بیان توصیه و راهکار پرداختند. نگاهی به نوشته‌های این دست از افراد به وضوح مشخص می‌کند که به چه دلیل مساله آب در شرق کشور تا این اندازه به وضعیت بحرانی رسیده است. در این راستا یکی از مهم‌ترین مباحثی که می‌توان از فهم نادرست مسؤلان دولت قبل در قبال مساله هیرمند برداشت کرد، اطلاعات غلط در ارتباط با مساله آب در شرق کشور است. برای مثال اخیراً یکی از یقسفیدهای وزارت خارجه دولت قبل عنوان کرده است حقبه ایران از رود هیرمند کمتر از ۱۰ درصد نیاز آبی استان

سیستان و بلوچستان را تشکیل می‌دهد همین آمار غلط و کاهش اهمیت حقبه در تامین منابع آب استان سیستان و بلوچستان سبب شده بود حساسیت دولت گذشته نسبت به حقبه هیرمند کاهش یابد و سد کمال‌خان به عنوان مهم‌ترین مانع نرسیدن

کمسیون مشترک هیرمند با شکست مواجه شد. با شروع کاهش آب رودخانه و کم‌آبی در تیرماه سال ۱۳۱۵، افغانستانی‌ها تمام آب را به طرف زمین‌های کشاورزی خود جاری کردند به‌گونه‌ای که مردم برخی روستاهای سیستان جهت تامین آب مورد نیاز خود مجبور به حفر چاه شدند. اقدام افغانستانی‌ها باعث نابودی محصولات کشاورزی بخشی از روستاها و نواحی مرزی شد و خشم کشاورزان سیستانی را برانگیخت.

پس از اقدام افغانستان، مجدداً در شهریورماه سال ۱۳۱۵ هیات‌های ۲ کشور یکدیگر را ملاقات کردند و مقرر شد آب رود هیرمند از سد کمال‌خان تا سد لخشک، به طور نصف - نصف به مدت یک سال تقسیم شود. سال ۱۳۱۶ به دنبال امضای پیمان سعادت‌آباد بین کشورهای ایران، افغانستان، ترکیه و عراق ۲ کشور در چارچوب روابط منطقه‌ای، قرارداد موقت تقسیم آب هیرمند را تمدید کردند.

قرارداد ۱۳۱۷ و عدم پایبندی دولت افغانستان به توافقات آبی با ایران

در این قرارداد ایران و افغانستان توافق کردند از سد کمال‌خان به بعد، آب به صورت مساوی تقسیم شود و برای اینکه از روستای چهاربرجک تا سد کمال‌خان اضافه بر مقدار آبی که فعلاً برده می‌شود، مصرف نشود، دولت افغانستان تعهد داد در فاصله مزبور علاوه بر انباری که جاری بوده و هست، نهر دیگری احداث و حتی تعمیر نکند در ضمیمه این توافق نیز اعلامیه به تأیید طرفین رسید که طی آن افغانستان از انجام اقداماتی که سبب کاهش سهم آب ایران در سد کمال‌خان و ضرر رساندن به زراعت و آبیاری منطقه سیستان ایران شود، منع شد. این قرارداد و اعلامیه ضمیمه آن به تصویب مجلس ملی ایران رسید، هیات انجمن شورای ملی افغانستان و مجلس عمومی شورای افغانستان قرارداد را به تصویب رساند اما از تصویب اعلامیه ممانعت کرد؛ تصویب نشدن اعلامیه از طرف مجلس افغانستان، مانع از اجرای مفاد قرارداد شد. عدم پایبندی دولت افغانستان به توافقات آبی با ایران موجب شد تا مشکل کم‌آبی در سیستان همچنان ادامه یابد. ایران طی سال‌ها تلاش کرد تا مذاکراتی را با دولت افغانستان آغاز کند ولی این مذاکرات هیچ‌گاه به نقطه مثبتی نینجامید، حتی سال ۱۳۲۶ افغانستان کم‌آبی هیرمند را دستاویز قرارداد و تمام آب باقیمانده را نیز به سوی زمین‌های خود بر گرداند، به گونه‌ای که ساکنان سیستان از نظر آب آشامیدنی نیز در تنگنا قرار گرفتند.

در ادامه تنش‌ها میان ایران و افغانستان در سال ۱۳۲۶، دولت ایران تصمیم گرفت هیاتی برای بررسی علت کم‌آبی سیستان برای بازدید از حاشیه هیرمند به افغانستان اعزام کند، این مساله مورد موافقت افغانستانی‌ها قرار نگرفت؛ به دنبال آن نیز دولت ایران تصمیم گرفت تا موضوع تقسیم آب هیرمند را به شورای امنیت ارجاع دهد، در نهایت ایالات متحده آمریکا، ایران را از طرح مساله در شورای امنیت منصرف کرد و پیشنهاد

حقبه به ایران، بدون هیچ واکنش رسمی از سوی دستگاه سیاست خارجی کشور در دولت دوازدهم در افغانستان به بهره‌برداری برسد برای تصحیح این انگاره غلط باید گفت بر اساس آمار رسمی منابع و مصارف آب در استان سیستان و بلوچستان، در یک سال آبی نرمال کل آب قابل برنامه‌ریزی برای این استان پهنآور کشور تنها ۲ میلیارد و ۲۲۰ میلیون متر مکعب است و این در حالی است که ۸۲۰ میلیون متر مکعب از این آب باید از مسیر رودخانه هیرمند تامین شود که یک تقسیم ساده با استفاده از آمار بالا بیانگر این مساله است که ۳۷ درصد منابع آب قابل برنامه‌ریزی برای این استان را تشکیل می‌دهد و زمانی که این آب به کشور نرسد، زمینه بروز مشکل برای بیش از ۲ میلیون نفر در استان سیستان و بلوچستان مهیا خواهد شد. همین تحلیل‌های غلط در آمار ابتدایی سبب شد تا منابع آب تامینی از مسیر هیرمند برای مسؤلان دولت قبل بی‌اهمیت شده و تلاشی در راستای احقاق حقبه کشور در دستور کار قرار نگیرد.

تشکیل کمیسیونی بی‌طرف برای حل مساله تقسیم آب هیرمند را داد که مورد موافقت ۲ کشور قرار گرفت. در این راستا ایران یکی از کارشناسان فنی خود را برای بازدید از حاشیه هیرمند و تانسیمات ساخته شده بر روی آن به افغانستان اعزام کرد، در نظر نهایی این کارشناس درباره علل کم‌آبی منطقه سیستان ایران، «حفر رود در مسیر و توسعه کشاورزی در افغانستان» از دلایل این کم آبی عنوان شد.

سال ۱۳۴۵ بار دیگر مذاکرات برای حل مساله هیرمند میان ۲ کشور آغاز شد، در این دور از مذاکرات، ایران خواستار انجام طرح‌ها و سرمایه‌گذاری مشترک در حوضه هیرمند برای تامین آب مورد نیاز سیستان بود؛ در جریان مذاکرات بین ۲ کشور در سال ۱۳۴۹ خشکسالی هولناکی در منطقه دلتای رودخانه هیرمند رخ داد که منجر به مهاجرت عده زیادی از مردم سیستان به گرگان، ترکمن صحرا و مشهد شد. در همین سال به مدت ۲۳ روز جریان آب رودخانه سیستان به عنوان بزرگ‌ترین شش‌خانی از هیرمند که به سمت ایران جاری است، به‌طور کامل قطع شد و آبی از داخل رودخانه هیرمند به سمت ایران جریان نداشت.

همچنین میزان آب ورودی از رودخانه سیستان و کلال‌های منشعب از رود بریان مشترک به کمترین میزان یعنی ۱۸۹ میلیون متر مکعب کاهش یافت. با وجود کم‌آبی شدید در سراسر حوضه رودخانه، ۲ کشور با ادامه مذاکرات، سرانجام در ۲۲ اسفند سال ۱۳۵۱ موفق به امضای معاهده تقسیم آب هیرمند شدند. بر اساس این معاهده، مقدار آبی که از رود هیرمند در سال طبیعی و برآبی از طرف افغانستان به ایران تحویل داده می‌شود، به طور متوسط ۲۲ متر مکعب در ثانیه (طبق نظر کمیسیون بی‌طرف هیرمند) و یک مقدار اضافی به میزان ۴ متر مکعب در ثانیه بود که این میزان در سال‌های کم‌آبی کاهش می‌یافت و دولت ایران نمی‌توانست بر بیشتر از این میزان، حتی در صورت وجود میزان بیشتری از آب در دلتای هیرمند، ادعا داشته باشد. در نهایت سهم ایران از کل آب این رود ۱۴ درصد تعیین شد.

مجرمان به صحنه جرم بازگشتند

حال که از تاریخچه ۱۵۰ ساله منازعات آبی ایران و افغانستان با خبر شدیم، به یکی از مهم‌ترین اتفاقات دوره معاصر یعنی احداث سد کمال‌خان بپردازیم. سد «کمال‌خان» که پرونده آن از سال ۱۳۱۵ روی میز افغانستان است و تلاش ۷۰ ساله افغان‌ها برای احداث این سد به نتیجه نرسیده بود، طی سال‌های ۱۳۹۲ تا ۱۴۰۰ با سرعت قابل توجهی به مدار احداث بازگشت و فروردین سال ۱۴۰۰ در مراسمی با حضور اشرف غنی رئیس‌جمهور سابق افغانستان که به عقیده افغانستانی‌ها یکی از ضعیف‌ترین روسای جمهوری این کشور پس از استقلال است به دوره ساخت بازگشت. یکی از سؤالاتی که در رابطه با سد کمال‌خان همواره مطرح

در کجکی

آب به مقدار کافی هست

محمد پورحمید
کارشناس منابع آب

در سفر سیدالrahیم رئیس‌جمهور سیستان و بلوچستان، یک اتفاق بی‌سابقه به ثبت رسید و رئیس‌جمهور در راستای پیگیری حق مردم شرق کشور ضمن اخطار به حاکمان افغانستان، تأکید کرد: اگر کارشناسان ما کمبود آب را تأیید کنند حرفی نداریم اگر نه اجازه نخواهیم داد حق مردم ما تضییع شود، حرف من را جدی بگیرید تا بعداً گلایه نکنید. پس از اظهارات منطبق بر قوانین بین‌المللی و مطابق عهدنامه ۱۳۵۱ هیرمند توسط رئیس‌جمهور، طالبان در پاسخ به سخنان رئیس‌جمهور اعلام کرده بود: «از اینکه در سال‌های اخیر در افغانستان و منطقه خشکسالی رخ داده و سطح آب پایین آمده است، به شمول دریای هلمند تعداد زیادی از ولایات و مناطق کشور از خشکسالی رنج می‌برند و آب کافی وجود ندارد». در بخش دیگری از این جوابیه آمده است: «اما به شرطی که ذخایر آبی ما به حدی برسد که اگر آن را به ایران رها کنیم، صدها کیلومتر را در رودخانه خشک هیرمند طی می‌کند و به ایران می‌رسد. در حال حاضر در سد کمال‌خان آبی وجود ندارد و اگر آب سد کجکی رها شود به آنجا نخواهد رسید».

طالبان در بیانیه وجود آب در سد کجکی را تأیید کرد

بررسی دقیق توضیحات طالبان در بیانیه‌هایشان نشان از برخی تناقض‌گویی‌ها دارد. کارشناس مسائل هیدروپلیتیک ضمن بیان اتفاقات اخیر پیرامون حقبه هیرمند و بیانیه طالبان اظهار داشت: طالبان در خط آخر این بیانیه به وضوح عنوان کرده که در سد کجکی آب وجود دارد و همین سند نشان می‌دهد که آنها با وجود داشتن آب اقدامی برای رهاسازی آن انجام نمی‌دهند.

تیموری گفت: رئیس‌جمهور در حالی که برای افتتاح چند پروژه راهبردی میان ایران و پاکستان به سیستان و بلوچستان سفر کرده و قرار ملاقات با نخست‌وزیر پاکستان داشت، از تقاضای خواست حقبه هیرمند را پرداخت کند و این یک پیام مهم دارد، پیام مهم این است: ایران به دنبال تقویت وحدت میان کشورها به منظور سرعت گرفتن مسیر توسعه غرب آسیا و ارتقای رفاه مردم کل منطقه است و هر کشور منطقه در صورت همکاری با ایران می‌تواند یک گام به توسعه و ارتقای رفاه ملت خود نزدیک شود.

این کارشناس مدیریت منابع آب تأکید کرد: ایران برای نشان دادن حسن نیت و صحت‌سنجی اقدام افغانستان تقاضای حضور کارشناس در مسیر رودخانه هیرمند بویژه بالادست سد کجکی را کرده است، در حالی که حاکمان افغانستان به مساله حقبه هیرمند تأکید کرده‌اند.

رد ادعای طالبان با تجربه رهاسازی آب در سال‌های گذشته

علاوه بر مساله اعتراف حاکمان افغانستان به وجود آب در سد کجکی، یک مساله دیگر درباره سد کجکی توجهت را به خود جلب می‌کند. طالبان عنوان کرده‌اند «مارت اسلامی یکبار دیگر تعهد می‌سپارد که با در نظر داشت موافقتنامه ۱۳۹۷ هیرمند، تمام تلاش خویش را به خرج می‌دهد که آب تعهد شده به مردم ایران برسد اما به این شرط که ذخایر آب ما به اندازه‌ای برسد که اگر آن را به سمت ایران جاری بسازیم، و در دریای خشک هلمند صدها کیلومتر مسیر را طی کند، به آن کشور برسد».

این در حالی است که مطابق شواهد موجود پیش‌تر رهاسازی آب از سمت سد کجکی به ولایات هلمند و نیمروز در مسیر رسیدن آب به ایران در دستور کار قرار گرفته است. در این راستا مطابق بررسی‌ها، در ۳۰ فروردین سال ۱۳۹۷ یعنی دقیقاً در فصلی که در آن قرار گرفته‌ایم، وزارت انرژی و آب افغانستان در قالب خبری عنوان کرده است که از بند کجکی در هر ثانیه ۱۰۰ متر مکعب آب به مدت ۱۰۰ روز رهاسازی شده که بر اساس یک تفاهتمانه میان ۲ ولایت افغانستان، ۶۰ متر مکعب در ثانیه آب به ولایت هلمند و ۴۰ متر مکعب در ثانیه آب به ولایت نیمروز می‌رسد.

در حالی طالبان ادعا کرده در صورت رهاسازی آب موجود در سد کجکی آب به ایران نمی‌رسد که در زمان مشابه با رهاسازی آب در رودخانه هیرمند، آب را به ولایت نیمروز در مرز ایران رساند.

با بالاترین سرعت، بدون قطعی دانلود کنید

حجم نامحدود و پرسرعت با انتخاب اینترنت با کیفیت

